

Riikka Purra ps ym.

Välikysymys energiamarkkinoiden toiminnasta, sähkön hinnasta ja hallituksen Fortum-politiikasta

Eduskunnalle

Energiahintojen nousu uhkaa suomalaisten toimeentuloa

Venäjään luottaminen ja liian kunnianhimoisten ilmastotavoitteiden, lyhytaikaisten tuottojen ja EU-integraation korostaminen ovat nyt kostautuneet. Huoltovarmuuden ja keskinäisriippuvuuk-sien merkitys kasvaa.

Suomalaisten arjessa välttämättömät sähkö, lämpö, ruoka ja liikkuminen ovat kallistuneet valta-vasti, mikä supistaa kotitalouksien ostovoimaa. Monille hintojen nousu ylittää käytettävissä ole-vat tulot, mikä tulee ohjaamaan tavallisia palkansaajiakin kääntymään viimesijaisiksi tarkoitettu-jen keinojen, kuten toimeentulotuen, piiriin.

On todennäköistä, että nykyinen energiakriisi jatkuu pitkään. Uusia voimalaitoksia, siirtolinjoja, nestekaasuterminaaleja ja energiatehokkuutta ei pystytä toteuttamaan lyhyellä aikataululla. Siksi lyhytaikaisten kotitalouksia tukevien toimenpiteiden lisäksi tulisi keskittyä toimenpiteisiin, joilla pystytään lisäämään sähkön tarjontaa. Samalla on poistettava tekijöitä, jotka tarpeettomasti yllä-pitävät korkeaa hintatasoa.

Keinoja löytyy, jos on kykyä korjata omaa politiikkaa

Korkeaa hintatasoa ylläpitävät tällä hetkellä monet tekijät. Sähkön johdannaismarkkinan EU-ta-son säännöt ovat ankarat. Säännöt, joiden tarkoitus oli turvata osapuolien saatavat, toimivat ny-kysisessä markkinatilanteessa täysin päinvastoin. Kalliin rajakustannustuotannon tulisi kannustaa sähkön säästämiseen ja puhtaan tuotannon lisäämiseen nimenomaan siinä maassa, jossa ko. kal-lis tuotanto joudutaan ottamaan käyttöön, eikä korkean hinnan pitäisi vuotaa muihin maihin. On välttämätöntä puuttua korkeita hintoja ylläpitäviin tekijöihin.

Tuulivoiman säätövoimavelvoitteen puutteesta on varoitettu jo kauan, samoin huoltovarmuuden kannalta merkittävän turvealan alasajosta. Romutuspalkkioita maksettiin turvekoneista jopa Ve-näjän hyökkäyksen jo alettua. Keski-Euroopan maissa on kannatusta päästöoikeuksien lisäämi-selle tai jopa päästökaupan keskeyttämiselle, mutta EU-komissio ja Suomen hallitus vastustavat. EU on saanut ilmastopolitiikan siivellä saneluvaltaa jäsenmaiden talouspolitiikkaan ja verotuso-i-keuden. Päästökaupan todelliset ilmastovaikutukset ovat lähes olemattomat, sillä siitä seuraava hiilivuoto eli teollisuuden, työpaikkojen ja päästöjen siirtyminen kaukomaille on todellisuutta.

Välikysymys VK 3/2022 vp

Keinoja puuttua asiaan kyllä löytyy. Kun Saksan hallitus ja EU ilmoittivat elokuun lopussa, että Euroopan sähkömarkkinan rakenteen uudistamisen suunnittelu aloitetaan, Saksan ensi vuoden sähkön hinta halpeni johdannaispörssissä 1 050 eurosta 550 euroon megawattitunnilta. Hinta siis käytännössä puolittui pelkästä ilmoituksesta, että muutosta yritetään. Päästökauppajärjestelmä, jonka tarkoituksena on hintoja nostamalla ohjata tuotantoa ja toimintaa vähäpäästöisemmäksi, on muutettava.

Kriisin eurooppalaisten ratkaisujen kanssa on oltava tarkkana

Eurooppalaisten energiayritysten johdannaisilla toteutettujen hintasuojausten vakuusvaatimukset ovat räjähtäneet pilviin. Julkisuudessa on arvioitu vakuusvaatimusongelman olevan 1 500 miljardin euron kokoinen, mikä on kymmenen prosenttia Euroopan bruttokansantuotteesta. Ja olemme vasta monivuotisen kriisin lähtökuopissa.

Suomi ja Eurooppa pystyvät vastaamaan turvallisuustilanteeseen asian vaatimalla vakavuudella ja voimalla vain, jos pysymme taloudellisesti kunnossa. Mikäli Euroopan taloudellista tilannetta heikennetään tarpeettomasti, seurauksena on poliittista levottomuutta ja entistä vaikeammin syntyviä päätöksiä.

Samaan aikaan, kun näistä asioista pyritään EU:ssa sopimaan, olisi tärkeää, että Suomi ei jälleen kerran joutuisi maksumieheksi muiden maiden poliittisista virheistä. EU:n perussopimukset ja eduskunnan viralliset kannanotot julistavat, että yhteisvastuita ja tulonsiirtoja ei tule edistää. Mikäli Eurooppaan saatetaan voimaan energiayritysten ylisuurten voittojen vero, vaarana on, että mm. Suomen päästötöntä energiaa verotettaisiin EU:n määräyksellä ja EU jakaisi nämä verorahat elpymispaketin kaltaisessa välineessä mantereen energiasektorin uudistamiseksi. Ehdotus onkin siis tyrmättävä heti kättelyssä. Verotusoikeus ja verotulot on pidettävä tiukasti kansallisissa käsissä.

Kriisin syvetessä on mahdollista, että maat ryhtyvät kansallisiin toimiin ja jopa irtautuvat energian yhteismarkkinoilta. Norja ilmoitti aiemmin harkitsevansa mahdollisuutta keskeyttää sähkönmyynnin ulkomaille, ettei Keski-Euroopan kaaos nostaisi tarpeettomasti norjalaisten sähkön hintaa. Suomen kannalta näin keskeisessä kysymyksessä olisi selvitettävä, millä edellytyksillä yksittäinen maa tai esimerkiksi Nord Pool -alue voisi rajoittaa sähkön vientiä omalta alueeltaan ja mitä siitä seuraisi.

Fortum on esimerkki valtion omistajaohjauspolitiikan heikkouksista

Sähköyhtiöiden tähän asti syntyneet tappiot kiinteähintaisista sähkö- ja kaasusopimuksista, johdannaisista ja epäonnistuneista sijoituksista Venäjällä tai Saksassa on katettava kovalla tuloksella, jotta osingonmaksukyky palautuisi. Tämä eturistiriita on purettava uudistamalla omistajaohjauspolitiikka kokonaan. Julkisen omistajan tehtävä on huolehtia huoltovarmuudesta, johon sisältyy myös hintojen kohtuullisuus ja vakaus, sekä torjua ylisuuret monopolivoitot.

Fortum myi vakaita toimintojaan 16 miljardilla eurolla ja sijoitti rahat venäläisiin energialaitoksiin ja Saksan Uniperiin, joka oli Saksan valtiolle ja ay-liikkeelle suojeltu kohde ja täysin riippuvainen venäläisestä energiasta. Ostopäätös syntyi siis Sipilän hallituksen aikana, mutta Fortum

Välikysymys VK 3/2022 vp

toteutti ehdottoman määräysvallan takaavan osake-erän eli lähes puolet Uniperin osakkeiden ostoista Rinteen/Marinin hallituksen aikana, myös omistajaohjausministeri Tuppuraisen valvon-
nassa. Fortum osti Uniperin osakkeita 2,5 miljardin edestä vuonna 2020 Marinin hallituksen ai-
kana. Vuonna 2018 Sipilän hallituksen aikana ostot olivat 4 miljardia.

Julkisten tietojen valossa on vieläkin epäselvää, onko hallitus reagoinut sähköntuottajien ongel-
miin ja Saksan kansallista etua maksimoivaan politiikkaan oikea-aikaisesti ja parhailla voimilla.

Saksan Uniper-pelastuspaketti oli todellisuudessa Saksan hallituksen poliittinen päätös heiken-
tää enemmistöomistaja Fortumin omistusta Uniperissa lainaamalla Uniperille rahaa. Säilyttääk-
seen enemmistöomistuksensa Fortumin on pakko muuttaa Uniperille antamansa 4 miljardin yh-
tiölaina osakkeiksi ostamalla Saksan Uniperilta saamia vaihtovelkakirjoja. Saksa on kansallista-
nut velalla Uniperin kassavirran itselleen. Jos Uniper pystyy jotain tulosta tekemään lähivuosina,
tulos menee suurelta osin tai kokonaan korkomenoihin — siis Saksan valtion kirstuun.

Saksa on kaatanut epäonnistuneen energiapolitiikkansa laskua myös suomalaisten veronmaksaji-
en maksettavaksi. Tästähen Fortumin tytäryrityksen Uniperin käsittelyssä on kyse. Saksan halli-
tus ei halunnut todeta ilmiselvää force majeure -hätiläa ja julistaa poikkeustilaa, mikä olisi mah-
dollistanut Uniperin irtautumisen kiinteähintaisista maakaasusopimuksista. Saksa valitsi ennem-
min lypsää Fortumin kassan ja velanottokapasiteetin kansalaisilleen, ja lisää maksettavaa on tu-
lossa entisten päälle. Lehtitietojen mukaan Saksa on kansallistamassa Uniperin, jolloin Fortum
saisi ehkä muutaman sata miljoonaa jäljellä olevista osakkeistaan ja loppulasku seikkailusta nou-
sisi jopa 15 miljardiin euroon.

Uniperin ostamisesta päätettiin syksyllä 2017. Silloinen omistajaohjausministeri Lintilä lausui
tuolloin uutistoimisto Reutersille, että yrityskaupalla on Suomen koko hallituksen tuki. Sittem-
min Lintilä on kertonut, että hän kuuli ostopäätöksestä vain viisitoista minuuttia etukäteen, kuten
myös tuolloinen pääministeri Sipilä. Omistajaohjaus on nyt vihdoinkin korjattava, ja valtion
omistajuuden tarkoitus ja rajoitteet on päivitettävä vastaamaan maamme vakautta ja etuja.

Hallituksen tulisi rohkeasti pohtia ja edistää keinoja, joilla estäisimme muiden maiden ongelmien
päätyminen toistuvasti suomalaisten maksettavaksi. Taloutemme etu ja kansalaistemme hyvin-
vointi edellyttävät itsenäistä ja kansallismielistä päätöksentekoa, jolla pystyttäisiin puuttumaan
eurooppalaisen yhteistyön epäkohtiin ja lisäämään oikeudenmukaisuutta. Eurooppalainen yhteis-
työ vaarantuu, jos se käytännössä liian usein toteutuu pienempien jäsenmaiden etujen sivuuttami-
sena ja suoranaishyväksikäyttönä. Hallituksen ei kuulu olla saksalaisten veronmaksajien
vaan suomalaisten veronmaksajien kaveri.

Edellä olevan perusteella ja Suomen perustuslain 43 §:ään viitaten esitämme asianomaisen mi-
nisterin vastattavaksi seuraavan välikysymyksen:

*Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä kotitalouksien sähkölaskujen kohtuullistamiseksi ja os-
tovoiman turvaamiseksi tähän asti ilmoitettujen täysin riittämättömien ja huonosti kohden-
nettujen alv-alennuksen, lähinnä suurituloisia hieman auttavan työtulovähennyksen, lap-
silisäkorotuksen ja sähköhuojennuksen lisäksi, erityisesti tavallisia palkansaajakotitalo-
uksia ajatellen? Laajamittainen ohjaaminen toimeentulotuen käyttöön johtaisi valtavaan*

Välikysymys VK 3/2022 vp

työtaakkaan niin tukien käsittelijöiden kuin hakijoiden osalta, ja todennäköisesti tukien maksatus viivästyisi huomattavasti,

miten hallitus aikoo estää energiakriisin varjolla esitettävät sellaiset EU-tason ratkaisut, jotka lisääisivät toimivallan siirtoa kansalliselta tasolta EU:lle tai vahvistaisivat EU:n tulonsiirto- ja yhteisvastuu-ulottuvuutta eli epäsymmetristä tulonsiirtounionia,

esimerkiksi Ranskan presidentti Macron ja EU-komissio ovat ehdottaneet EU-jäsenmailta perittävää windfall-veroa ja sitä, että verolla kerättyjä varoja hallinnoitaisiin EU-tasolla. Esitys olisi jälleen uusi toimivallan siirto Suomelta EU:lle ja Suomen yli 80-prosenttisesti päästöttömälle sähköntuotannolle raskas maksettava, ja varat käytettäisiin suurelta osin muiden maiden hyväksi. Aikooko hallitus vastustaa ehdotusta,

onko hallitus valmis hyväksymään EU-tasolla sähköntuottajien vakuusvaatimuskäytänteiden keventämisen? Onko ehdotuksen riskejä arvioitu etukäteen,

onko hallitus valmis tauottamaan päästökaupan tai lisäämään päästöoikeuksien määrää, sillä nykytilanteessa päästökaupan ohjausvaikutus on vähentynyt hintojen nousun ja politiikkatoimien takia,

onko hallitus selvittänyt mahdollisuutta irtautua väliaikaisesti joko kokonaan tai osittain sähkön eurooppalaisesta yhteismarkkinasta, jolloin Keski-Euroopan energiapoliittiset virheet eivät tulisi suomalaisten kotitalouksien maksettavaksi,

onko hallitus osana tätä irtautumista valmis tunnustelemaan pohjoismaista Nord Pool -alueen yhteistyötä, jota kautta Nord Pool -alueen ja Keski-Euroopan sähkömarkkinoiden hintakehityksen yhteys olisi mahdollista minimoida,

mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä, että Euroopan muiden maiden huonot kansalliset energiapoliittiset ratkaisut eivät jatkossa heijastuisi yhteismarkkinoiden suurten energiahintojen vaihteluiden kautta Suomeen,

onko hallitus valmis myöntämään, että ilmastoperusteiset raskaasti tuetut investoinnit uusiutuvaan mutta tuotannoltaan epävakaaseen energiaan, samalla erityisesti fossiilista säättövoimaa alas ajaen, ovat osoittautuneet kestäättömäksi ratkaisuksi,

onko hallitus valmis uudelleenarvioimaan Suomen hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamiseksi tehtyjä toimenpiteitä, niiden vaikutuksia huoltovarmuuteen (esim. turpeen nopeutettu alasajo) ja tavoitteen realistisuutta,

miten hallitus aikoo jatkossa huolehtia riittävästä säätövoiman määrästä ja onko hallitus valmis korjaamaan vihreän siirtymänsä virhettä siten, että tuulivoimalle asetetaan säätövoimavelvoite,

onko hallitus valmis ottamaan tehoreservin tuotantokäyttöön esittelemällä pikaisesti esityksen nykyisen lain muuttamiseksi,

Välikysymys VK 3/2022 vp

onko hallitus valmis helpottamaan ja tukemaan toimivinta vakaan sähköntuotannon tuotantomuotoa eli ydinvoimaa ja sen lisärakentamisen mahdollistamiseksi muuttamaan lain-säädäntöä erityisesti pienydinvoimaloiden osalta,

onko hallitus valmis tarkistamaan laajaa sähköistämistavoitettaan sen varmistamiseksi, että tarjolla oleva sähkö riittää välttämättömyyksiin,

onko hallitus valmis perustamaan energiaongelmia kokonaisvaltaisesti analysoimaan ja ratkomaan pyrkivän tilannehuoneen eli sähkönyrkin, jossa energia-alan asiantuntijoilla olisi merkittävä rooli,

miten omistajaohjaus on kehittynyt tällä hallituskaudella? Miksi omistajaohjaus, totuudenmukainen viestintä ja valtionyhtiöihin liittyvä päätöksenteko ovat epäonnistuneet, ja mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä tilanteen korjaamiseksi,

yrittikö Marinin hallitus puuttua Fortumin Uniper-osakeostoihin tai ilmaisiko se asiasta huoltaan Fortumin johdolle? Keskusteliko hallitus tai sen omistajaohjausministeri ostojen järkevyydestä Fortumin kanssa vai annettiinko lisäostojen vain tapahtua,

kun Fortum syyskuun 2021 ja tammikuun 2022 välillä lähetti kahdeksan miljardia euroa Uniperin johdannaistappioiden kattamiseen, miksei siinä vaiheessa tilannetta selvitetty huolella? Ministeri Tuppurainen on sanonut, että hän olisi teoriassa voinut kutsua koolle ylimääräisen yhtiökokouksen ja vaatia asiaa päätettäväksi. Miksi ei kutsunut,

sähkön futuurihintojen raju nousu kesällä 2022 käynnisti keskustelut Fortumin omista johdannaisriskeistä, mutta ne olivat näkyvissä jo vuoden 2021 tilinpäätöksessä. Miksi potentiaaliseen ongelmaan ei etsitty ratkaisua jo etukäteen vaan odotettiin, että tilanne on kriisiytynyt ja on taas kiire? Oliko odottelun syy Fortumin tiedottamisessa vai omistajaohjauksessa,

uskooko hallitus Fortumin enää saavan osinkoja? Saako Fortum koskaan Uniperiin ja Saksan kaasulaskuihin uponneita rahojaan takaisin,

Fortum tai Suomen hallitus olisi teoriassa voinut viedä Saksan hallituksen EU-oikeuteen. Miksei Suomen hallitus painostanut Saksan hallitusta julistamaan hätätilaa ja sallimaan force majeure -pykälän käyttöä kaasusopimusten osalta,

Uniperin tai Fortumin fyysistä tai johdannaispositiota ei edelleenkään ole avattu julkisuudessa riittävästi. Mitä velvoitteita niihin liittyy, kuinka paljon ja kuinka pitkälle ulottuvia, millä ehdoilla ja kenen kanssa,

miksi ratkaisevaan Uniper-tapaamiseen osallistuttiin Suomesta pienellä tiimillä ja ilman ylintä mahdollista tukea pääministeriä ja ulkopoliittista johtoa myöten, ilman selkeää omaa agenda ja valmiutta haastaa Saksan neuvottelijoiden linjaukset ja

Välikysymys VK 3/2022 vp

aikooko hallitus uusia omistajaohjauspolitiikkaansa siten, että kriittiset toiminnot turvataan ja pidetään valtion kontrollissa, yksityinen voitontavoittelu pysyy monopolistisilla aloilla kurissa, osittaisestakin yksityistämisestä seuraavia tiedonsaanti- ja tiedotusrajoituksia torjutaan ja valtion omistamat yritykset eivät enää jatkossa lähtisi kokoaan suurempiin ongelmiin?

Välikysymys VK 3/2022 vp

Helsingissä 20.9.2022

Riikka Purra ps
Harry Harkimo liik
Peter Östman kd
Sanna Antikainen ps
Juho Eerola ps
Ritva Elomaa ps
Jussi Halla-aho ps
Petri Huru ps
Olli Immonen ps
Vilhelm Junnila ps
Kaisa Juuso ps
Arja Juvonen ps
Toimi Kankaanniemi ps
Ari Koponen ps
Jari Koskela ps
Jouni Kotiaho ps
Sheikki Laakso ps
Rami Lehto ps
Mikko Lundén ps
Leena Meri ps
Juha Mäenpää ps
Jani Mäkelä ps
Jukka Mäkynen ps
Veijo Niemi ps
Mika Niikko ps
Tom Packalén ps
Mauri Peltokangas ps
Sakari Puisto ps
Lulu Ranne ps
Mari Rantanen ps
Minna Reijonen ps
Jari Ronkainen ps
Sami Savio ps
Jenna Simula ps
Riikka Slunga-Poutsalo ps
Ville Tavio ps
Sebastian Tynkkynen ps
Veikko Vallin ps
Ville Vähämäki ps
Jussi Wihonen ps
Sari Essayah kd
Päivi Räsänen kd
Sari Tanus kd